

SRBA IGNJATOVIĆ: »DESETI KRUG«

Ulaznica, Zrenjanin 1975.

U stisci ispraznog stihovanja i besadržajnih eksperimentisanja, svodenja prirode poezije na samo jednu njenu komponentu — jezik, sveska stihova **Deseti krug** Srbe Ignjatovića, književnog kritičara (**Salomina činija I, 1970. i Salomina činija II, 1974.** — eseji i književne kritike), blesak je samoiskazivanja i otvaranje novog poetskog prostora, koji poeziju približava društvenom bitku, pitanjima i dilemama današnjeg sveta.

Bežeći od već isluženog rekvizitarija tradicije i sentimentalnog oslanjanja na njen okvir, Ignjatović traži i obilato nalazi novu predmetnost i novu arhitektoniku poetskog tvoraštva, učeći od života i modernih ruskih pesnika, od Valerija Brjusova do Brodskog.

Naše egzistiranje zapljusnuto je iluzijom sveznačajnosti i nesamerljivosti, zavedeno je lažnim sjajem pomodnih fetiša, bombardovano naučnim otkrićima. Naše opstojanje koje svoj moralni i intelektualni dom nalazi, dograđuje i podriva u vrtlogu danas-sutra važećih-nevažećih fasada, sistema-podsistema, provejava između ovih korica i čini nas nespokojnim. Asocirajući nastavak Danteove vizije, Ignjatović nas prvom skupinom pesama **Živa sluz** uvodi u lavirint svakodnevlja. Pred nama je »Predeo zgromadan i sočan«, naseljen pipcima polipa, živaca, žlezda, zrnastom plazmom, dok se u krvi nastanila glina određena osnovnim elementima, »Napojena vodom i vazduhom«, glina-smisao »vešto zgusnuta«. Moderni duh dalje luta tražeći »zemne radosti«, ali tu je **Vir hladan**, kako se zove jedna pesma, čitljiva i jednostavno lepa bez nadgradnje, jednostavna kao zrno peska, kao kamen, kao svet. Njoj prilježe i manje jedra pesma **Vir dubok**.

U drugom delu zbirke jedina je i stožerna pesma — spev **Deseti krug**, čijom se sadržajskom i literarnom konstrukcijom Ignjatović približio snažnoj umetničkoj realizaciji, ne toliko novinom oblika, koliko dimenzijom nove pesničke funkcije. Njegov poduhvat počinje snažnom slikom i sučeljenjem sa neumitnom haotičnošću urbane, neljudske situacije preokreta bez viših regula. Autor pesmu-svedočenje, pesmu zapis počinje opisom i nastavlja opisnom spekulacijom adekvatnog izraza, stihovima nabijenim gustom sadržinom.

Iz stiha u stih nižu se simbolične i sasvim istinite slike dijalektičkog toka, kazivanja u jednom dahu. Definicije ljudske zanemlosti, nemoći, straha, neizvesnosti... Egzistencijalni poziv ovde dobija težinu, alarmirajući čula za odlazak, bekstvo.

Jedna moderna mitologija je na pomolu, čija se misterija pretače u relativnost: »citoplazme«, »žudni cevovod«, »Pulpe jedre«, »hodom bakterija«, »Rasplamsava se požar, peva materija« nad bogaljom i mračnom nupom-životom. Ne zna se gde je mesto duhovnom, gde je zaklon metafizičke motivisanosti. Ova pesma je snimak mučnog, krvavog i prenapregnutog zbivanja, bezizlaznost i fascinacija proticanjem vremena.

Završnom premisom **Desetog kruga** i totalizmom stihovnog razmišljanja od konkretnog do univerzalnog senčenja, Ignjatović zatvara celovitu i usijanu tvorevinu prepoznatljive stvarnosti, stihovima s prizvukom uspavanke. Vrenje se završava uspavankom. Naivnom ljušturuom u nemanju druge.

Poetska skupina **Medved iznad grada** (mada bi mogla biti i ciklus) sublimira smireniji iskaz i viđenje na izvesnom odstojanju, iz nekog loga, neke pukotine hladne kao led, kao kristal ili kao vetar.

Drama ljudskog stvora, ukletnika reči, pobunjenika, nametljivog mudronosca, sasvim je jasna i iz nje izranja viši plan ironiziranja, ritmičkih i verbalnih nanosa, u pesmama **Drvo**, **Smetlišta** i **Slovo zakona**. Skupina **Dnevni Ikar** mesto je za predah, za kratke i kratkodahe lične opaske, svodenje moralne i saznanje strane same avanture, nepodavanja, iluzije. Najbolje o tome kazuje pesma **Pipak**, koja daje sud o daljem plodjenju mesta gde smo bivali, gde su nas šibom prevaspitali i premodelirali, udaljujući nas od istine i samobitnosti. Poslednja pesma, **Varvari na Pontu**, priključena je ovoj zbirci kao početak prepoznavanja i lični pečat jednog programa, a lep je triptih pesnikove besede sa sobom, predelima, pesničkom prirodom, duhovnom i realnom stvarnošću.

Pomagala konkretnosti sveta i životne zbilje zahvaćena su i data evokacijom fragmenata jednog opšteg protoka i jedne univerzalne knjige. Pevnost upotrebljene građe u zbirci **Deseti krug** poneta je do visoravni specifične emotivne svežine, mada nedovoljno strukturirana muzičkom čvrstinom.

Da je Ignjatović imao odnegovanije osećanje za poetizaciju nadasve opore materije, njegov poetski iskaz dao bi izuzetnu, resku i retku knjigu. Rezultat koji je pred čitaocima upravo je najava, književno zrela najava jednog takvog tvoraštva. Tome u prilog govori i evidentno pesnikovo sazrevanje u odnosu na njegovu prvu svesku stihova (**Koji nemaju duše**, 1971.).

Radomir Videnović

JONU BALANU

(Povodom teksta In memoriam Radu Flore)

Ne mogu da ti pišem nekrollog, ne znam i neću. Ja se vazda sporim sa životom, ljudima, a ti si se uvek mirio. Razumeo si me onda kada si došao da se dogovorimo o jednom broju Lumine posvećenom meni. Posebne brojeve dobilište svi: i Vasko i Radu i Mihaj i ti, ali ja nisam pristala na svoj broj, odnosno na redakcijski predlog. Rekla sam ti da još uvek mislim da pišem i objavljujem nove knjige, da ne odustajem od pisanja ni bolesna, a kad umrem — po volji vam. Pravite izbore, bibliografije, štampajte što god hoćete. Ne mogu sebe da vidim u svečanom, posebnom broju, nisam to ja. Još uvek ne znam šta ću sa sobom sutra. Dakle, ostajem dužna, najpre tebi koji si otišao čuteći, onako kako si i živeo.

Ali za onaj broj »Lumine« koji je posvećen tebi, znam, takođe sam ostala dužna. Stalno sam mislila: šta da kažem o čoveku koji je uvek čutao, čutao, čutao. Neću reći ništa novo ni originalno o tebi, svi tvoji prijatelji, svi će tvoji saradnici reći i napisati jedno te isto, da si bio čutalica, da nisi znao da se braniš ni kada su ti pretili, ni kada su te napadali. Za knjigu novela i skica »Plamen u noći« 1953. godine, koju je Radu Flora sasekao sa profesorske visine i iz tobožnje kritičarske objektivnosti, ja sam stisla zube i branila te. Branila sam tvoju knjigu, tvoju prozu, tvoje priče, tvoj način pisanja koji je od prve imao, kroz sve mene i promene, svoju konstantu. Znali smo i ti i ja da kada to objavim (što sam i učinila) da ćemo dobiti preko nosa: zar smo zaboravili da nam je Radu profesor. Nismo zaboravili ko nam je bio profesor, ne, to i ne možemo zaboraviti, ali nećemo biti celog veka samo njegovi đaci. Eto vidiš, govorio si, Radu tako misli. Neka misli što god hoće, ali od Rumuna, kolikogod da su bili njegovi đaci, nema pravo da pravi doživotne đake.

Ako nisam pisala za onaj broj »Lumine« koji je tebi bio posvećen, pišem danas sa istom namerom kao pre dvadeset i tri godine kada sam ti branila »Plamen u noći«. I branim te od onog istog, našeg, zajedničkog profesora koji ti je napisao nekrolog. Skrnavam jednu ljudsku smrt, skrnavam jedno od najčudnijih prijateljstava, jer znam da mi za života, ni posle smrti se nećeš složiti sa tim da si bio »izvanredan inženjer (ljudskih?) duša«. Zar sa socrealističkim recepturama, zar sa tim rečima da se oprostimo od tvojih zemaljskih ostataka? I kako ih je »Libertatea«, na čijim si stranicama objavljivao svoje i tuđe stihove, prevode, članke, komentare, kako ih je pustila da odu u svet oplakujući tvoju smrt i hvaleći tvoje delo? Neka čitaoci, izvan rumunskog jezičkog područja, za koje je i štampana »Zelena zima« u novosadskom »Bratstvu-jedinstvu«, presude sami da li je Jon Balan bio »inženjer (ljudskih) duša«. Bio je samo čovek blage duše, još blaže prirode, koji nije znao da se suprotstavi, da se sukobi, da uđe u otvorenu borbu mišljenja. Nije napadao ni napadače, stidljivo je podnosio i tuđe napade kao da su to njegove lične nevolje i nepodobnosti. A to se može zaključiti i iz njegove proze, iz njegovih priča, iz vayanja karaktera ljudi o kojima je pisao.

Ovim mlađim kolegama koji su objavili profesorov nekrolog tebi nemamo šta da prebacimo. Oni ne znaju staljinističke postulate i maksime o literaturi, o piscima, o »inženjerima ljudskih duša«. Ali profesor ih mora znati, čak on koji bolje od svih nas zna kako se citiraju tuđe misli i tuđe reči iz tuđih dela, nije ih stavio pod znake navoda. Znači, postale su njegovo lično uverenje. A prikačio ih je tebi koji nikada nisi ispunjavao svoju spisateljsku dužnost u skladu sa ovim načelom. Mogao je navesti mnoge uzore iz rumunske i jugoslovenske klasike i savremene literature, ali ovo — nikada. Ni u vreme stidljive vladavine socrealizma u još stidljivijim počecima literature na rumunskom jeziku. Ni pre trideset godina, ni danas kada si nam ostavio svoje knjige i svoje poslednje i najveće i najteže ćutanje u životu. Preko ove uvrede izrečene na tvoju adresu nisam mogla da pređem — ćutke (kao što bi ti uradio).

Ne, niko neće moći da vaskrsne ni delić neke misli iz staljinističkih učenja na ovim jugoslovenskim prostorima, makar oni bili malecni, narodnosni i skućeni. Mogao bi naš profesor da nauči ponešto i od svojih — đaka. Mogao bi da nauči barem toliko koliko piše u Programu SKJ, kad je već toliko debelih knjiga u životu pročitao i naučio. Mnogo je staljinističkih svetaca i teoretičara literature koji su lansirali načelo o »inženjerima ljudskih duša« detronizirano u učionicama, vežbaonicama i aulama Beogradskog univerziteta, gde je on i danas poznat profesor.

N. Sad, 5. juli 1976.

Florika Štefan

SAOPŠTENJE REDAKCIJE

Dosadašnjem glavnom i odgovornom uredniku časopisa, Jaroslavu Turčanu, istekao je dvogodišnji mandat. Osnivač časopisa PKSSOV, na sednici predsedništva 8. VII 1976., imenovao je Jovana Zivlaka za novog urednika »POLJA«.

Jaroslavu Turčanu najsrdačnije zahvaljujemo na radu u časopisu, sa nadom da će i ubuduće nastaviti uspešnu saradnju.

HRONIKA

»MAJSKI SUSRETI« U KIKINDI usputna pojava ili događaj

U zastrašujućem nizu razložnih i bezrazložnih kulturnih manifestacija posebno mesto zauzimaju književni festivali. Za razliku od onih koji nikako da pronađu svoj profil trodnevni majski susret (27, 28 i 29 maj) u Kikindi, a koji već gotovo deceniju prisustvuje u našoj kulturnoj sredini i klimi, na čvrstom je tlu. Pre svega, jer okuplja više od stotinu mladih književnih poslenika iz svih naših krajeva. Tako je na ovogodišnjem susretu bilo učenika-pesnika iz 76 gradova.

Međutim, tako zavidan broj mladih i razigranih duhova nalaže i ima potrebu za kvalitetnim i osmišljenim programom, koji ne može i ne sme biti briga samo entuzijaste Spasoja Grahovca i šačice njegovih saradnika, što se ponavlja iz godine u godinu. Neka se ovo ne protumači kao primedba organizatoru, jer za tako što gotovo i da nije bilo povoda, namera je da ovo bude dobronamerna sugestija. Kad će već jednom da kucne čas da neophodna (minimalna ali normalna) materijalna sredstva podrže ovu jedinstvenu kulturnu misiju.

A sad pogledajmo šta se zbivalo na ovogodišnjoj pesničkoj smotri:

Od impozantnog broja pesama (oko 400 radova od 220 učesnika na konkursu) žiri (Dragomir Brajković, predsednik, Grozdana Olujić, Denis Poniž, Filip Gabor, Pero Zubac i Milutin Ž. Pavlov) posebno je nagradio petnaest autora. Najveće poverenje i priznanje dobile su pesme Perice Porca iz Splita, Aleksandra Đivuljskog iz Vrbasa, Dijane Šatlan iz Beograda, Marije Totih iz Karlovca i Baja Džakovića iz Svetozareva. Izostale su veće novčane sume, koje redovno privlače veliki broj lovaca na nagrade, a na ovakvim književnim manifestacijama gotovo su neizbežna pojava. Ako se tome doda činjenica da na festivalima s takvom praksom prodefiluje dvadesetak bezmalo stalnih lica, onda se nagrade u knjigama (kikindski primer) mogu samo pozdraviti. Mada i taj način nagrađivanja nije najbolji. Mišljenja smo da bi za pesnika koji čini prve a možda i presudne korake u pisanju najveća nagrada bila obelodanjivanje tog napore, što je i mogućnost da se njegova pesma pročita, da se čuje i oseti odjek. Ali to je ono što uglavnom izostaje u ovakvim i sličnim prilikama.

O tome je nešto više govora bilo na »Simpozijumu kritike« (29. maja), gde se pored uvodnog izlagača dr Tode Čolaka (»Književna kritika, mladi pisci i književni početnici«), koreferenata Miljunka Vukadinovića (»Odnos afirmisane mlade književne generacije prema književnim početnicima«) i Momira Lazića (»Književna i umetnička glasila mladih«) čuo polemičan i madasve konstruktivan glas Adama Puslojica, podržan mnogim otvorenim, spontanim i realnim glasovima mladih pesnika.

Književna kritika (bolje njeno neprisustvo i simptomatično ćutanje), izdavačke (ne)prilike, načini objavljivanja, časopisne prilike, talenti i nebriga za njih bili su najčešći momenti u razmišljanjima učesnika u razgovoru. Prava je šteta što nije bio veći broj učesnika u radu »Simpozijuma«, ali mnogi se nisu odazvali — oni koji ne prihvataju izazov i pri tom nemaju potrebu da mladog čoveka upute i suoče sa realnim problemima, bolje je kad ne dođu.

Dr Radmilo Dimitrijević (»Proučavanje književnog jezika u književnom delu«), dr Vasilije Kalezic (»Lektira u nastavi srpskohrvatskog jezika«) i Vojislav Arsenijević (»Promene u sistemu vaspitanja i obrazovanja u SAP Vojvodini«) dali su vidan doprinos seminaru za goste i nastavno osoblje Kikinde, čime su i završeni »Majski susreti«.

Pamtimo i veče u Pozorištu na kome su se čuli stihovi većeg broja istaknutih književnika i savremenika: Esada Mekulija, Božidara Šujice, Adama Puslojica, Miroslava Antića, Ferenc Deaka i drugih.

Sumirani ovako rezultati »Majskih susreta« lasno razrešavaju dvoumicu kojom je naslovljen ovaj tekst. Kikindsko udruženje nije jedna usputna pojava, već značajan kulturni događaj čiju dalekosežnost u ovom času možemo samo naslutiti.

M. V.

PESNIK NAUKE

Uz vest o Sedmojulske nagradi Mladenu Leskovcu

U nekom razgovoru naučnika, kaže anegdota, povela se reč o tome da Mladen Leskovac nema doktorat. Na tom se skupu desio i Velibor Gligorić, u to vreme predsednik Srpske akademije nauka i umetnosti. Tiho, kako govori, a jetko, kako je pisao u najboljim godinama svoga pera, Gligorić je tobož začuđeno upitao: »A kod koga bi to Mladen Leskovac mogao da brani doktorat?«

Anegdota je možda apokrifna. Svejedno, višestruko je karakteristična i, na svoj način, po duhu svome ako ne i po kazanim rečima, verodostojna. U sredini u kojoj je doktorat neka vrsta pedigrea uz čiju se pomoć dospeva za univerzitetku katedru i na akademiji Olimpi, a ispisivanje fusnota ispod teksta doktorata i drugih radova smatra gotovo presudnom vrlinom, primer Mladena Leskovca nesumnjivo je negativan. A i takav, za fusnotaše i njihove podržavaoce negativan. Leskovac je primer uzornog esejiste koji je ovaj književni rod podigao na visok stepen vrednosti, spajajući u njemu puno poštovanje činjenice i ličnu, nadahnutu, opoetizovanu sposobnost njenog